

БЪЛГАРСКАТА НАЦИОНАЛНА ТЕЛЕВИЗИЯ: РЕСТАРТ

концепция на Ирина Величкова

*„Обществените електронни медии са медии,
направени за обществото,
финансирани от обществото,
контролирани от обществото“
д-р Вернер Румпхорст (1)*

I. Вместо увод.

Много ми се иска в настоящата концепция да използвам думички като „надграждане“, „оптимизиране“, „развитие“ и т.н., както в повечето концепции за БНТ през последните 15 години. Да разказвам за красивото бъдеще, за пухкави розови облачета, за шарени близалки и захарен памук. Обаче, приказката за БНТ съвсем не е красива и не е ясно дали ще има щастлив край. Повече прилича на приказката за онзи цар, който имал проблеми с дизайнера си, и всички го виждали, но никой не се осмелявал да му го каже. В контекста на тази приказка всички дружно бихме се посмели на голотата, ако не ставаше дума за пропиляване на обществен ресурс в обем на повече от 80 млн. лева всяка година, във време, когато обществото събира капачки за закупуване на кувьози за новородени.

Много ми се иска да разсъждавам за мисията на обществената телевизия. Обаче от толкова лъжлива и/или неправилна употреба думата „мисия“ се е превърнала в клише, в мръсна дума, в свое отрицание.

Докато в последните две десетилетия кандидатите за директорския „трон“ на „Сан Стефано“ 29 словоблудстваха на тема „мисията на БНТ като обществена медия“, без да изпълнят и една буква от предлаганите на публиката свои концепции, търговските медии с национален обхват започнаха да предоставят обществената услуга за телевизионно медийно съдържание посредством отделни свои предавания и програми. Трудно е, но трябва да признаем очевидното: БНТ загуби „битката“ с националните частни телевизии, независимо от случайно (или не) подхвърляните социологически проучвания на общественото мнение. Затворена в своята самодостатъчност БНТ загуби връзка с реалния свят.

В настоящото изложение ще се опитам да се изправя фронтално срещу истината за БНТ. Само публичното изричане на фактите от реалността ще помогне да се продължи напред. Длъжни сме да го направим срещу цената на безхаберieto.

„БНТ: РЕСТАРТ“ – концепция - Ирина Величкова, май 2022 г.

„Концепцията за обществените електронни медии обяснява тяхната природа, водещата им роля в едно демократично общество, като фактор за социално сплотяване и за национална идентичност и като първостепенен „рекламен агент“ на страната и отражател на културата ѝ.“ (2)

Как ви се струва тази дефиниция приложена към БНТ?

Най-точната диагноза на БНТ поставя Хачо Бояджиев още през 2002 г.:

„Гук [в БНТ] трябва да се започне от нулата. В най-голямата, най-обществената телевизия в България работят прекалено много чиновници. Тук [в БНТ] трябва да има творческа инвенция. Трябва да има правила, при които трябва да се работи. Демокрацията означава правила, които се спазват от всички. В журналистическите гилдии трябва да има морален кодекс, който да се спазва. Няма ли морален кодекс винаги ще има катаклизми. Националната телевизия [БНТ] е телевизия за възпитание на тази нация, за забавление и информация, което реално не съществува. Националната телевизия [БНТ] няма собствен облик, а тя трябва да има такъв облик, защото нейното предназначение като обществена телевизия е да покрива целия български народ. В смисъл, че този народ има различни възрасти, различни професии. Всичко това е задача на тази телевизия. Обществена телевизия не значи „събирам такси, давам пари за да се прави програма някаква“. Обществената телевизия – това е телевизия, която служи на обществото като нация, като народ и покрива изискванията на това общество. Най-добрата обществена телевизия е без реклама, работи се само обществената поръчка.“ (Из филма „Незавършена история“, 2002 г., реж.Стилян Иванов)

20 години по-късно нищо не се е променило: БНТ прилича на бавно (или не толкова) и сигурно потъващ кораб, който успешно върви по сценария на гръцката обществена телевизия, завършил с нейното закриване. За БНТ е въпрос на време. И на количествени патрупвания.

II. Развитие на БНТ като национален обществен доставчик на аудиовизуални медийни услуги.

За да се спаси останалото от рушащата се същност на обществената телевизия трябва да се върнем към темелите, към основата, към началото. „Новото е добре забравеното старо“.

Съществуването на обществената медиа е резултат от един обществен договор, по силата на който обществото се е съгласило да отдели от своите финансови ресурси, за да получи обществената услуга: „публично телевизионно разпространение, свързано пряко с демократичните, социалните и културните потребности на всяко общество, както и с необходимостта от запазването на плурализма в медиите“ (3).

По силата на този обществен договор обществената телевизия трябва да предоставя на обществото очакваната от нея обществена услуга, а седналият на „златния трон“ пореден генерален директор да не забравя, че е слуга на обществото за времето на своя мандат.

Според европейската правна доктрина (4) обществените електронни медии са медии, направени за обществото, финансирани от обществото и контролирани от обществото.

„Обществото“ е цялото население на страната, за чието обслужване отговаря обществената медиа. От една страна това означава техническото покритие, т.е. всяко домакинство да има възможността да приема програмите като универсална услуга. От друга страна означава всички групи и подразделения на обществото: богати и бедни, млади и стари (и тези между тях), образовани и по-зле образовани, хора със специални интереси (били те културни, религиозни, научни, спортни, икономически или каквито и да е било други).

Ако в позитивен смисъл, обществената електронна медиа е създадена за обществото, за цялото население, то, в негативен смисъл, следва, че тя не е създадена за правителството, парламента или президента, за политическа партия или църква, или за каквато и да е било друга (частна) група интереси. Тя трябва да бъде независима от всички тях, да обслужва „само“ интересите на хората като граждани.

Основната задача на БНТ в следващите три години е да възстанови своята роля и място като съществен фактор за плуралистичната комуникация и национално обединение, форум за обществена дискусия за подкрепа на ценностите, които са в основата на политическите, правните и социални структури на демократичното общество, включително зачитането на човешките права, националната култура, в

интерес на широката публика, но с внимание към социалните групи, които се нуждаят от разбиране, подкрепа и интегриране, при покриване на високи етични и качествени стандарти, при спазване на основните принципи за безпристрастност, морал, независимост, честност и откритост, творчество.

Основните приоритети на управлението на БНТ:

- Възстановяване на мястото и ролята на БНТ като обществена медия
- Осигуряване на технически и технологичен ресурс
- Развитие на човешките ресурси

Осъществяването на посочените цели може да бъде постигнато чрез:

- ✓ Приемане на програмни схеми за четирите програми на БНТ в зависимост от програмния им профил;
- ✓ Въвеждане на механизми за единно планиране в програмната политика, което да обхваща както линейното планиране на всяка програма, така и комуникацията между програмите, а също и корелацията с нелинейните платформи;
- ✓ Конкурсното начало при създаването на програми, предавания и филми – гаранция за програмното многообразие;
- ✓ Въвеждане на механизми за анализ и контрол на програмната дейност;
- ✓ Авторекламата и промотирането на програмите - фактор за повишаване гледаемостта;
- ✓ Създаване на програми в сътрудничество с националните културни институти и БНР;
- ✓ Обезпечаване на технически и технологичен ресурс за превеждане на студийните комплекси в съответствие със стандартите на съвременното ТВ производство;
- ✓ Обезпечаване на технически и технологичен ресурс на подвижните и репортерските ТВ станции за оптимизирането и повишаване качеството на ТВ производство извън студията на БНТ;
- ✓ Повишаване квалификацията на работещите в БНТ, включително на журналистите за създаване на дигитално съдържание;
- ✓ Инвестиране в начинаещите журналисти за приобщаването им към екипа на БНТ;
- ✓ Обвързване на увеличението на възнагражденията с качеството и количеството на вложения труд;
- ✓ Създаване на възможности за допълнително материално и нематериално стимулиране на работещите в БНТ;
- ✓ Прозрачност на управленските решения и постоянна комуникация с представителите на работещите в БНТ относно предприеманите мерки за развитието на медиата.

III. Програмни намерения и приоритети

1. Основната цел на електронните медии (на „аудиовизуалната медийна услуга“ според терминологията на ЗРТ – чл.2, ал.2, т.1) е да предоставя съдържание - програма – създадена или осигурена от нея, която да информира, забавлява и образова.

Създаването и осигуряването на програмното съдържание е смисълът на съществуването на телевизията. Във време, когато националните търговски телевизии в част от своите програми изпълняват обществени функции, донякъде поради загуба на програмни територии от страна на обществената телевизия, дейността на БНТ за създаване и предоставяне обществено значимо съдържание се затруднява изключително. Възстановяване на позициите на БНТ като основен доставчик на обществената медийна услуга ще бъде изключително трудна задача в следващия три годишен период. Битката за съдържанието е битката за зрителя.

Нарастващото разнообразие на възможности на достъп на потребителите до медийно съдържание (множество услуги от една платформа или устройство; една услуга на множество устройства) води до многократно увеличаване на предлаганите аудиовизуални услуги и до фрагментиране на аудиторията. Пасивният модел на потребление се превръща в активно участие и контрол на съдържанието от страна на зрителя.

Мониторингът на СЕМ за 2021 г. показва, че БНТ изпълнява само част за квотите на лицензията на БНТ1, а за друга част – като детски, младежки и образователни предавания, например, изобщо не покрива изискванията. Според данни от БНТ (отразени в отчета на СЕМ за 2020 г.) в квотата за развлекателни програми е посочено „Спорт тото“, а в квотата за детски и младежки предавания са изброени игрални филми – телевизионни сериали като например „Румбата, аз и Роналдо“. Оставям тези факти без коментар.

За другите програми – БНТ2, БНТ3 и БНТ4 положението е още по-лошо. Тези програми се пълнят предимно с повторения на оригинална програма, излъчена по БНТ1, (като повторенията по БНТ2 са до три-четири пъти и два пъти в БНТ4 или общо 6 пъти в рамките на 24 часа), едновременно излъчване на отделни предавания,

„БНТ: РЕСТАРТ“ – концепция - Ирина Величкова, май 2022 г.

включително (но не само) на новини и актуални предавания, програми от архивния фонд на БНТ без ясна концепция, чуждестранни филми без ясно програмно позициониране.

С решение на Министерски съвет от 1999 г. е създадена програма за българите в чужбина (днес наречена БНТ4). Задължението на БНТ за тази програма е закрепено и в чл.44, ал.3 от ЗРТ. В съдържанието на програмата като цяло липсват образователни, културни, новинарски емисии и актуална публицистика, таргетирани за българските общности извън България.

БНТ все още разполага с потенциал, на който може да стъпи, за да се оттласне от дъното. Това са професионалистите, работещи в медиата и архивния фонд, с който разполага. Ще бъде трудно, но не и невъзможно. Време е за рестарт.

2. Перспективите.

Една от актуалните тенденции в програмирането на обществените медии в Европа е намаляване броя на политематичните програми за сметка на увеличението на програми със специализиран профил. Така например BBC от общо 8 национални програми само една – „BBC One“ - е с политематичен профил, а останалите 7 са специализирани програми, таргетирани по целеви групи въз основа на определени критерии.

Тази тенденция би била благоприятна за организацията на програмите и на БНТ.

2.1. БНТ1

Програмата следва да запази своя политематичен профил с коренна промяна в програмната схема. Телевизионерите гледат на програмната схема като на „конституцията на телевизията“. Тя е основен инструмент на медиата, който има двукратно значение. От една страна дисциплинира създаването на програмното съдържание, и от друга страна (дори по-важна) – създава нагласи, очаквания и провокира желанието у зрителя да гледа програмата. Програмната схема е средството медиата да „отгледа“ своя собствена публика, да получи нейната лоялност, оценка и признание. За жалост програмната схема на всяка от програмите на БНТ прилича на кърпена дрипава черга.

За да се създаде правилната програмна схема е необходимо периодично да се изучават нагласите, вкусовете и очакванията на зрителите, за да се таргетира

правилно и адекватно предаванията, които им се предлагат в програмната схема. Липсата на такива проучвания, неправилното ситуиране на предаването го лишава от целевата аудитория, за която е предназначено. И така, скъпо струващият телевизионен ресурс по създаването на телевизионната програма се разпилява.

Новини. Към настоящия момент новините се движат между изказвания на един или друг политик и поредната криминална хроника. Новините като цяло са доста „софийски“ – „новини от жълтите павета“, липсват регионални новини, недостатъчни са икономическите новини (тук не става въпрос за икономическо аналитично предаване). Търсенето и поднасянето на новини изисква от БНТ да излезе от комфорта на студийното си битие. Проверката на всяка новина от поне два независими източника трябва да е в основата на журналистическата работа в новинарските емисии. От една страна това е основно средство за борба с фалшивите новини. От друга – не бива да се подценява зрителя, който има достъп до различни източници на информация за проверка истинността на една или друга новина. Доверието на зрителя минава през качеството и достоверността на новините.

Необходимо е (въпреки, че е задължение на БНТ произтичащо от ЗРТ) регионалните ТВ центрове в Пловдив, Благоевград, Русе и Варна да се ангажират с търсене и представяне на повече местни новини, тъй като ефективността на центровете е недостатъчна.

Публицистика и актуални предавания. Отново ще цитирам Хачо Бояджиев: „Когато двама души се съберат в студиото да си говорят телевизията приключва“. Публицистичните и актуални предавания (а и не само) приличат на една безкрайна говорилня. Липсват видео материали, които с картина да покриват разговорите в студиото, липсват различни гледни точки. Време е БНТ да се върне там, където събитията се случват.

Вярно е, че новините трябва да са отделени от коментарните рубрики, но липсва онази нишката на деня по дадена тема, която започва от сутрешния блок, надгражда се през деня с повече детайли в новините и гледни точки в актуалните предавания.

Липсва онзи екипен дух, който да прехвърля щафетата към следващото предаване.

Култура. Културните събития не се преразказват, а се показват, съпреживяват се със средствата на телевизията.

Детски и младежки предавания. Трудно се говори за детски и младежки предавания, когато липсват, или са повторения на предавания създадени до 2010 г. Незабвено трябва да се възстанови детска редакция, да се обявява конкурс за детски и младежки предавания – в различни жанрове, включително формати.

Развлекателни предавания. Принципно в голямата си част това (трябва да) са концерти в различни жанрове, свързани със значителни финансови средства за закупуване на права. Но може да се започне отнякъде – с по-малки формати, при заплащане в рамките на средствата, които БНТ може да си позволи – например „Неделно матине“ – включва концертни изпълнения от Зала България със съдействието на Софийска филхармония, от Зала 1 на БНР – със съдействието на БНР, от Музикалния театър със съдействието на ДМБЦ-София и т.н.

Предавания, подпомагащи интеграцията на групи в неравностойно положение и на рискови групи. Не само заради задълженията в лицензията, но и заради природата на БНТ предавания за хора в неравностойно положение трябва да се развият в по-съвременна форма.

Семеен уикенд. Съботно-неделната програма следва да е посветена на семейството. Какво по-добро от това в един от почивните дни да гледаме предавания и филми заедно с децата си. Да им помагаме в отглеждането на добър вкус, да им помогнем да се образуват, да ги научим да се забавляват с качествени ТВ продукти.

2.2. БНТ2

Бъдещето ѝ е като специализирана програма за детски, младежки и образователни предавания и филми, филми за младежка аудитория, научно-популярни и документални филми, на историческа тематика, портрети за личности от от българската история, изкуство и култура. Част от предаванията и филмите се намират във фонда на БНТ. По подобен начин ВВС използва своя фонд в „ВВС-Two“.

2.3. БНТ3.

Перспективата е тази програма е да се развие изцяло като програма със специализиран профил „култура“. Представянето и промотирането на българската култура е основна функция на обществената медиа.

Тук е мястото и на блоковите предавания за култура.

Основно място в програмата е за българско кино. Филмовата програма може да се обособи в отделни тематични и жанрови направления като:

- премиерни български филми – създадени в последната една година;
- български филми от последните 30 години;
- български сериали произведени от БНТ;
- „златни“ български филми, създадени до 1989 г.;
- български документални филми;
- български анимационни филми;
- късометражно българско кино – към настоящия момент телевизионния показ на късометражни български филми е изключително ограничено или направо липсва. Тези филми не могат да бъдат видяни, въпреки, че порди ниския им бюджет и опростения начин на заснемането им, в момента има бум на създаването на такива филми, при това от млади автори, които правят дипломни работи или дебюти.
- европейско кино
- световно кино

Другият съществен дял в програмата е отреден за музикални програми – концерти, матинета в различни музикални жанрове – класическа, джаз, популярна и народна музика.

Част от тези предавания се намират във фонда на БНТ, друга част са заснети и показани еднократно. Други БНТ трябва да заснеме, да произведе.

Работното заглавие на тази програма е „АРТ-БНТ“.

Основание за структуриране на програмите на БНТ2 и БНТ3 по начина, описан по-горе дават и сключените договори с ОКУП - „Филмаутор“, „Музикаутор“, „Профон“, „Артистаутор“ и „Театраутор“, които обезпечават правата за излъчването на аудиовизуалните произведения, включени в програмите.

2.4. БНТ4.

Законовото задължение на БНТ да подготвя програма за българите живеещи в чужбина все още не е, а и не трябва да бъде отменено. Коренно следва да се промени отношението на управленския екип на БНТ към това неотменимо задължение, произтичащо от функцията на БНТ като национална обществена медиа.

Необходимо е да се създават новини, които да са относими към българските общности извън територията на България. Да се селектират програми и предавания от фонда на БНТ, свързани с историята и националната културната идентичност. Да се произведат предавания, свързани с актуалните въпроси на българите в чужбина.

2.5. БНТ КАТО ПРОДУЦЕНТ

БНТ е продуцент на филми и аудиовизуални произведения по смисъла на чл.62, ал.3 от ЗАПСП тъй като организира създаването на аудиовизуалните произведения и осигурява финансирането им. (5)

БНТ е най-големият български продуцент както на филми, така и на телевизионни предавания, както по обем произведени часове аудиовизуални произведения, така и по заделения за производството им финансов ресурс.

2.5.1. Продуцент на филми.

Според чл.71, т.3 от ЗРТ БНТ следва да отделя ежегодно не по-малко от 10% от субсидията си за българско филмопроизводство.

Основните проблеми са два:

1) Към настоящия момент липсва прозрачност по отношение на тези средства и тяхното разходване. Например, за 2021 г., с оглед разпоредбата на чл.71, т.3 от ЗРТ, средствата за филмопроизводство следва да са 8 млн. Тъй като това са публични средства би трябвало да има прозрачна публична информация (например на официалния сайт на БНТ) колко от тях са изразходвани и за кои филмови проекти в съответната година.

2) Заслужава внимание т.нар. «вътрешно телевизионно филмопроизводство». Терминът не се среща в ЗРТ и средствата за него са част от предвидените по чл.71, т.3 от ЗРТ, на основание чл.5, т.2 от Правилника за реда и условията на продуциране и копродуциране на филми в БНТ. В този правилник от 55 страници и 95 члена, разпоредбата на чл.5, т.2 е единствената, в която се казва: „филмова продукция по смисъла на този правилник са: т.2. вътрешно телевизионно филмопроизводство, осъществявано без възлагане на изпълнителен продуцент, чиито авторски и реализаторски екипи са формирани предимно от служители на БНТ.“

Няма изисквания за представяне на сценарий, за представяне на бюджет, няма художествена комисия, която да одобрява сценария, няма комисия, която да приема тези продукции. Липсва дори процент, който да показва колко от законово определените 10% ще се предоставят за „вътрешно телевизионно филмопроизводство“.

Със сигурност в БНТ има много служители, които в същото време са и таланти автори на аудиовизуални произведения. Проблемът е, че с цитираната разпоредба авторите-служители на БНТ и авторите, които не са в трудово-правни отношения с БНТ са в неравноправно (дори дискриминационно) положение по отношение на достъпа до този финансов ресурс, определен от ЗРТ. Решението на този проблем трябва да се постави на ниво правила, които да са недискриминационни и да се отнасят до всички автори при условията на равнопоставеност.

2.5.2. БНТ като продуцент на предавания.

Съгласно дефиницията на чл.62, ал.3 от ЗАПСП, БНТ е продуцент и на предавания, тъй като представляват аудиовизуални произведения по смисъла на чл.2, ал.3 от ЗРТ.

Един от възможните начини за избягване на допуснатото в Правилника за филмопроизводство на БНТ неравноправно положение на автори-служители на БНТ и външни автори, посочено по-горе като проблем, е организирането и провеждането на конкурси за вътрешни предавания, според наличната програмна необходимост.

През 2002 г. бе проведен такъв конкурс. Резултатът беше изключително позитивен - назначена бе комисия, която след като се запозна с проектите, извърши оценка и класиране. Постъпиха 40 проекта на служители на БНТ, част от които бяха реализирани.

Подобен подход е стимулиращ за работещите в БНТ журналисти и редактори и има положителен ефект (включително оценъчен), както за участвалите в конкурса служители така и за БНТ като продуцент. За да се разгърне напълно ефектът от подобни конкурси те следва да се провеждат ежегодно.

2.6. БНТ И НЕЗАВИСИМИТЕ ПРОДУЦЕНТИ

Според чл.19а, ал.2 от ЗРТ 12% от общото годишно програмно време (като се изключат повторенията) трябва да се предостави за предавания, създадени от независими продуценти. В последния отчет на СЕМ не открих данни за степента на изпълнение на това законово изискване. Създаването на аудиовизуални произведения от независими продуценти се извършва чрез конкурс и сключване на договор с БНТ – гласи разпоредбата на чл.47, ал.3 от ЗРТ. В официалния сайт на БНТ намерих данни,

„БНТ: РЕСТАРТ“ – концепция - Ирина Величкова, май 2022 г.

че БНТ е обявявала такива конкурси през 2018 г. и 2019 г., но не открих обявление за резултатите от провеждането им, както и информация за сключени договори с независими продуценти за създаване на предавания, вследствие на проведените конкурси.

През 2002 г. като бе проведен подобен конкурс с участие на над 150 проекта, част от които бяха реализирани.

Считам че, подобен конкурс следва да се провежда ежегодно, най-малкото, за да наблюдават процесите, които се случват „на пазара“ на аудиовизуални произведения, появяването на нови и млади автори и/или журналисти, включително и възможностите, които други национални оператори биха реализирали. Това е важно за БНТ като продуцент.

2.7. БНТ И ПРОДУЦЕНТСКИ ПРАВА

В качеството си на продуцент и на основание чл.90б от ЗАПСП срокът на продуцентските права на БНТ върху продуцираните от нея аудиовизуални произведения е 50 г. В същото време, в платформата YouTube може свободно да се гледат и да свалят филма на БНТ – цели телевизионни сериали като „Дунав мост“ (игрален), „Българският 20-ти век“ (документален), „Приказки за физиката“ (детски). За създаването на тези сериали БНТ е използвала значителен човешки и финансов ресурс, заплатен от държавния бюджет.

За сравнение - ВВС си връща от продажба на своя аудиовизуална продукция около 200 млн. паунда годишно (данните са от официалния сайт на ВВС). Разбира се, БНТ не е ВВС, но пък и в YouTube не може да се памери за свободно гледане продукция на ВВС.

Едва ли някой може да изчисли колко са загубите на БНТ от години неправомерно използване на продуцирани от нея аудиовизуални произведения (например в YouTube и други платформи), но пък никой и не прави опит да ги спре.

Независимо кой ще бъде избран за генерален директор, считам, че незабавно следва да бъдат предприети мерки за преустановяване на незаконното използване на тези произведения.

2.8. БНТ И АВТОРЕКЛАМАТА.

В информационната лавина, която ни залива отвсякъде ролята на рекламата и на промотиането на собствените на БНТ предавания, програми и филми нараства

„БНТ: РЕСТАРТ“ – концепция - Ирина Величкова, май 2022 г.

изключително. Според маркетинг специалисти ефективността на рекламата се достига след един месец от нейното стартиране. В момента авторекламата в БНТ е под критичния минимум и е изключително ограничена по обем. Необходимо е БНТ да инвестира ресурси, за да изиграе авторекламата своята роля.

IV. Организация, управление, редакционна структура.

От гледна точка на ЗРТ, под организация на обществените медии следва да се разбира съвкупността от правни норми, които определят устройството и дейността на обществените медии за постигане на определените от закона цели и задачи. При това организацията на обществените медии трябва да гарантира тяхната институционална независимост от политически, икономически и редакционни интервенции и влияния, за осъществяване на конституционно признатото право да се търси, получава и разпространява информация. В този смисъл е и Решение №7/04.06.1996 г. на Конституционния съд по конст.д.№1/96г. (б)

Организацията на БНТ трябва да съответства на задачите и функциите, които са ѝ възложени от закона (от ЗРТ, но не само), от лицензиите, издадени от СЕМ, от концепцията на генералния директор, с която е спечелил конкурса, от решенията на управителния съвет.

Доколкото програмната схема на всяка програма отразява в графичен вид времето разпределение на предаванията, посредством които ще се реализират основните функции и задачи на обществената аудиовизуална медийна услуга, тя е основополагаща за организацията на БНТ. С други думи - квадратчета в графиката на програмната схема трябва да бъдат обезпечени с достатъчен човешки и технически ресурс, за да реализира БНТ възложените ѝ функции и задачи. Организацията следва програмната схема.

1. На основание на утвърдените програмни схеми УС трябва да приеме технологични правила за създаването на всяко от предаванията, отчитайки сложността и ресурсоемкостта на всяко от тях.

Заради прекъснатите, усложнени или объркани комуникационни и технологични вертикални и хоризонтални връзки в управленската и производствена

структура, ще бъде необходимо преразглеждането им и установаване на правила за правилното функциониране на организацията.

2. Създаването и ефективното функциониране на Обществен съвет като външен съвещателен орган е добра практика и следва да бъде подкрепена. Членовете на ОС трябва са личности с признат авторитет и със своите мнения и житейски опит биха били полезни за обществената медна, при спазване на нейната независимост.

3. Програмният директор е определящата фигура за провеждане на програмната политика и реализирането на задачите на БНТ.

4. Програмен съвет. Вътрешен съвещателен орган. Включва служителите пряко свързани с програмирането. Анализира излъченото и е коректив на отклоненията от установените програмни схеми и програмни намерения.

5. Дирекционен съвет. Вътрешен съвещателен орган с координационни функции, включващ директорите на съответните структурни дирекции.

6. Филмопроизводство.

Доколкото производството на български филми е постоянна дейност за БНТ (с оглед разпоредбата на чл.71, т.3 от ЗРТ), то БНТ, в качеството си на продуцент, извън сесиите за филмопроизводство, трябва да провежда непрекъсната селекция на сценарии по жанрове и теми. Създаването на сценариен портфейл ще спомогне за правилното програмиране на бъдещите филмови заглавия, ще допринесе за стабилност и предвидимост във филмопроизводството. Сесиите трябва да са два пъти годишно, а за селекцията на сценариите могат да се ангажират български автори, извън структурирана на БНТ. Сегашният чл.21 на Правилника за филмопроизводство на БНТ предвижда за сценариен портфейл да се заделят само идейни проекти, което е рядкост в сесиите и е недостатъчно за изпълнението на продуцентските задължения на БНТ.

8. Редакционна структура. С оглед изложените по-горе програмни намерения е абсолютно необходимо да се възстановят редакциите: „Детска“, „Образование“, „Музикална“, „Общество“, „Култура“ и т.н. Привличането на специалисти в съответните области ще повиши професионалния капацитет на програмното

„БНТ: РЕСТАРТ“ – концепция - Ирина Величкова, май 2022 г.

осигуряване. Възобновяването на редакциите ще балансира настоящото изместване на организационната структура в посока „Дирекция информация“.

В средата на 90-те години, по примера на ВВС, в БНТ се направи опит за въвеждането на т.нар. продуцентски принцип. В основата му стоеше идеята за по-голяма самостоятелност на пряко заетите в ТВ производство и при боравене с предоставения им бюджет. Новите „продуценти“ съществуваха паралелно заедно с редакторите. В крайна сметка останаха на длъжност и редактори и продуценти. Абсолютизирането на едната от двете длъжности не е продуктивно. Естеството на работата следва да е определящо за необходимостта от съответната длъжност.

9. Саморегулацията се отнася както по отношение статута на журналистите, така и в борбата срещу фалшивите новини. Във връзка с разпоредбата на чл.46 от ЗРТ и прилагане принципите на саморегулацията в БНТ следва да се разработят и да се приемат от журналистите и останалите служители правилата и стандартите, посочени в същия текст.

10. Развитието на човешките ресурси е в няколко направления: 1) инвестиране в повишаване квалификацията на журналистите; 2) създаване на условия за привличане още от студентската скамейка на млади хора, желаещи да се посветят на журналистиката; 3) оптимизиране на професионалните ангажименти на работещите в БНТ за повишаване техните възнаграждения, съгласно ефективността, количеството и качеството на вложения труд. Само един пример: репортажното отразяване на събития в БНТ все още се извършва от четирима служители – репортер, оператор, осветител, е служител, който съвмества функциите на камерен техник и шофьор. За сравнение в търговските медии същата дейност се извършва от двама – репортер и оператор, който е и шофьор; 4) възобновяване на екипния принцип на работа и възраждане на екипния дух.

11. Търговска дирекция. Нейните функции трябва да се развият не толкова в посока продажба на и без това ограниченото рекламно време, колкото за изготвяне/допълване на каталога с аудиовизуални произведения, продуцирани от БНТ, които да бъдат предлагани на пазара с оглед реализиране на приходи.

Тази задача може да бъде реализирана само при условие, че бъде ограничен незаконния достъп до съдържанието на програмите на БНТ в интернет базираните безплатни платформи.

V. Технологично развитие

1. Според чл.45, ал.4 от ЗРТ държавата взема съответните мерки за гарантиране на необходимото цифрово оборудване за създаване на програми в съответствие с цифровите технологии. Предвид динамиката в развитието на технологиите на обновяването на техниката и технологиите в БНТ е непрекъснат процес, който най-общо се свежда до: 1) обновяване на студийните комплекси на повишарските студия, включващо камери и монтажни станции. Все още за заснемането на новините в студиото е необходим оператор за разлика от други обществени телевизии (например ВВС), където новините се отразяват в студиото от различни гледни точки с камери без физическо присъствие на оператор. 2) За излизането на БНТ извън студията, необходимо е оборудването и/или закупуването на ПТС (подвижна телевизионна станция) и/или DSNG (digital satellite news gathering), покриващи изискванията на EBU и УЕФА за най-високо качество на сигнала.

2. Система за отчитане на авторски права. БНТ притежава двойно качество – освен като продуцент, БНТ се явява и ползвател на произведения – обекти на авторското право. Основно това са музикални и аудиовизуални произведения, вторичните права, за които следва да се заплатят чрез ОКУП – „Филмаутор“, „Музикаутор“, „Профон“, „Аритстаутор“, „Театераутор“ по силата на договорите им с БНТ. Отчитането е до секунда ТВ време, отнася се за всичките 4 програми, 24/7 и голяма част представлява ръчна обработка. Необходимо е съществуващият софтуер да се надгради, за да се изолира човешкия фактор.

3. Дигитализация на архива. БНТ съхранява аудиовизуален архивен и „Златен фонд“, събиран повече от 60 години. Необходимо е да се извърши: 1) реставрация филмови ленти; 2) дигитализация и 3) осигуряване на достъп (при определени условия) на публиката като национално богатство. Тези процеси не се изчерпват в рамките на един мандат, нито в рамките на ежегодната субсидия на БНТ, предоставяна за създаване на нова програма.

4. Интернет страницата се нуждае от надграждане и развитие на нови функционалности, за което е необходимо награждане на съществуващия софтуейър.

5. Мобилни приложения технологично и технически трябва да се разширят техните възможности.

VI. Финансиране, форми и механизми за контрол

6.1. Финансиране

Според Съобщението на ЕК (2009/С 257/01) се счита, че за финансирането на публичната услуга разпространение на радио- и телевизионни програми трябва да се прилагат правилата за държавните помощи. Държавната помощ за обществените радио и телевизионни оператори се предоставя под формата на компенсация за изпълнението на мисията за обществена услуга. В тези дейности не се включва рекламата, електронната търговия, използването на специални телефонни номера при игрите с награди, спонсорирането и мърчандайзинга, или дейности, които не носят добавена стойност за задоволяване на социалните, демократичните и културните потребности на обществото.

Според същото Съобщение въпросът за определението от държавата-членка на мисията за обществена услуга не трябва да се смесва с въпроса за механизма на финансиране, избран за предоставянето на тези услуги. Поради това, търговските дейности на обществените медии като продажба на рекламното пространство не могат да се разглеждат като част от мисията за обществена услуга.

Фонд „Радио и телевизия“, предвиден от ЗРТ през 1998 г., който следваше да финансира радио- и телевизионната дейност, така и не бе създаден.

Извън него, системата на финансиране на БНТ има смесен характер – финансиране чрез субсидия от държавния бюджет, приходи от реклама и спонсорство, приходи от услуги, свързани с радио телевизионната дейност и др.

Вероятно в следващия тригодишен период начинът на финансиране ще се запази като се вземат предвид следните особености:

- Разпространението. Според чл.44, ал.4 от ЗРТ държавата е поела ангажимент да осигури средства за разпространението на програмите на БНТ. Доколкото програмите на БНТ (БНТ1, БНТ2 и БНТ3) се разпространяват цифрово от монополиста-собственик на мултиплекса и

цените за това не подлежат на преговори, средствата за разпространението следва да се изведат от субсидията за програма, предоставяна на БНТ. Некоректно е субсидията да се изчислява на час програма като в тези средства се включва и постоянен компонент – средства за разпространение. С други думи, средствата за създаване на програма трябва ясно да се диференцират от средствата за нейното разпространение, включително и по начина (методиката) за тяхното определяне.

- Разпространението на програмата на БНТ за българите в чужбина (БНТ4) според чл.44, ал.3 ЗРТ, следва да се извършва посредством спътник/спътници. Разпоредбата не съответства на съвременното развитие на информационното общество и следва да се използват по-ефективни и по-ефикасни способи за разпространение. За да се гарантира основната роля на БНТ в дигиталната среда за предоставяне на аудиовизуални услуги посредством нови платформи за задоволяване интересите на широката публика и специализирани интереси, БНТ ще има нужда от допълнително финансиране.
- Архивният фонд и „Златният фонд“ на БНТ са част от националната памет и съдържащите се в тях аудиовизуални произведения се нуждаят от реставрация и дигитализация, за да се създадат условия за тяхната достъпност от широката публика. Процесът по реставрация и дигитализация би трябвало да е постоянна, непрекъсната дейност в БНТ, извън един тригодишен управленски мандат. Доколкото надхвърля (времево и финансово) обичайната дейност на БНТ по създаване и разпространение на съдържание, следва да бъде финансиран отделно, независимо от ежегодната субсидия.
- Доколкото обществената услуга изисква от БНТ осигуряване на спортни права извън договаряните от ЕВУ (Европейски съюз за радио и ТВ разпространение), в който БНТ членува като обществена телевизия, като права за отразяване на олимпийски игри, световни и европейски първенства по футбол и др., следва да се осигури допълнително финансиране извън ежегодната субсидия. Така например, австрийския ЗРТ предвижда като част от обществена услуга излъчване на „Формула 1“, срещу което е осигурено финансиране от държавния бюджет.

С оглед бъдещи промени в ЗРТ, необходимо е посочените по-горе особености да бъдат закрепени в закона. В разглежданите случаи, според ЕК е допустимо държавата да направи допълнителен извънреден трансфер на държавни ресурси. (вж. Съобщение на ЕК – 2009/С 257/01.)

Основен въпрос, свързан с излъчването на реклама на културни събития в БНТ, е заплащането ѝ като търговска реклама след предоставените ограничен на брой безплатни спотове. Държавните културни институти, които също се субсидират от държавния бюджет, нямат предвидени средства за подобни разходи и често заплащане за реклама е непосилно за тях. Още повече, че в Закона за закрила и развитие на културата (в чл.20) е предвидено че министърът на културата и генералните директори на БНР и БНТ сключват всяка година договори за програми и предавания в областта на културата, като „в договорите се определят задълженията на БНР и БНТ по създаването, представянето и разпространението на културните ценности с приоритетно присъствие на високохудожествена българска продукция.“ Последният такъв договор в БНТ бе сключен през 2001 г. Липсва информация за сключени такива договори впоследствие.

6.2.Форми и механизми на контрол

Според европейската правна доктрина, контролът върху обществените медии е част от триединството на тяхната характеристика: „обществените електронни медии са медии, ... контролирани от обществото“.

Според Съобщението на ЕК 2009/С257/01 „държавата-членка има право да избере механизма за осигуряване на ефективен надзор на изпълнението на задълженията, свързани с обществената услуга. ... Този надзор би бил ефективен единствено ако се извършва от външен орган, който е на практика независим от управлението на обществения радио- и телевизионен оператор, има правомощията и необходимия капацитет и ресурси да извършва надзора редовно и води до налагането на подходящи корективни мерки, доколкото такива са необходими за гарантиране на спазването на задълженията, свързани с обществената услуга.“

Контролът, извършван от Сметна палата (изпълнението на бюджета) и Агенцията за държавна финансова инспекция (законосъобразното изпълнение на дейността). Начините на извършване на контрола от тези органи е подробно и изчерпателно разписан в Закона за Сметната палата и Закона за държавната финансова инспекция. Резултатите от извършените проверки и на двата органа се оповестяват публично.

Извън контрола, извършван в рамките на правомощията на контролните органи, по-значими за обществото са механизмите за контрол, предлагани от самата БНТ. Доколко обществената медиа изпълнява възложените ѝ функции и задачи може да види е да „контролира“ всеки зрител на програмите на БНТ.

Публикуването на ежемесечните финансово-счетоводни отчети за касовото изпълнение на бюджета на официалната интернет страница на БНТ далеч не е достатъчно. От тези отчети не може да бъде направен извода за ефикасното и ефективно разходване на средствата за филмопроизводство, например, както бе посочено по-горе. Отчетите за разходваните средства за филмопроизводство ежегодно следва да се публикуват на официалната страница на БНТ.

VII. Вместо заключение

Преди време срещнах колега от БНТ – със стаж повече от 30 години в БНТ, със заплата по-ниска от средната за БНТ, който сподели: „Знаеш ли, нищо друго не искам, освен пак да си ходя на работа в БНТ, както преди ... с кеф!“

(1) Д-р Вернер Румхорст – юрист, дългогодишен директор на дирекция „Правна“ на EBU, автор на Наръчник за примерен закон за обществените медии, 2003.

(2) Д-р В. Румхорст – Наръчник за примерен закон за обществените медии, 2003.

(3) Съобщение на ЕК относно прилагане на правилата за държавните помощи по отношение на обществената услуга радио- и телевизионно разпространение – 2009/С 257/01.

(4) Д-р В. Румхорст – Наръчник за примерен закон за обществените медии, 2003.

(5) И.Величкова - „Продуцент“ - „Медийно право – речник на основните понятия“, 2005 г., изд. „Труд“-ВГБ

(6) И.Величкова – „Организация на обществените медии“ – „Медийно право – речник на основните понятия“, 2005 г., изд. „Труд“-ВГБ